

підходах банківського нагляду: найбільші системні ризики потребують й найбільших зусиль та уваги. Карта Кохонена є логічно обґрунтованим інструментом класифікації банків та аналізу структури банківської системи, дослідження характеристик її сегментів, особливостей їх профілів ризиків та основою для побудови ефективної моделі контролю за діяльністю банків окремих груп. Наявність чіткої, математично обґрунтованої методики розподілу банків за спеціалізованими групами дозволяє формалізувати підхід до розподілу ринку на будь-який період часу.

Література до розділу 3.12

1. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс] // Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. – 2012 – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish>.
2. Дебок Г. Анализ финансовых данных с помощью самоорганизующих карт : пер.с англ. / Г. Дебок, Т. Кохонен ; Нац. фонд подготовки кадров. – М. : АЛПИНА, 2001. - 317 с.
3. Гамза В.А., Вяткин В.Н. Управление банковскими рисками: Базель-2: революция идеи и эволюция действий. – М. Агрохимбанк, 2006. -210с.
4. Заруцька О.П. Дослідження особливостей розвитку банківської системи України з використанням карти Кохонена// Актуальні проблеми економіки. – 2010. - №5(107). – с.255-262.
5. Заруцька О.П. Структурно-функціональний підхід до аналізу фінансової стійкості банку// Вісник Національного банку України. – 2011. - №4. –с.34-37.
6. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України схвалені Постановою Правління Національного банку України від 02.08.2004 № 361.
7. Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework [Electronic resource] / Bank for International Settlements. – Regime of access : <http://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf>.
8. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems – revised version June 2011 [Electronic resource] / Bank for International Settlements. – Regime of access : <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>.

3.13. КЛАСИФІКАЦІЯ ПОТОКІВ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ВИБІР АНАЛІТИЧНИХ НОМЕНКЛАТУР ПРИ ПІДГОТОВЦІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Калабухова С.В.

к.е.н., доцент

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Особливістю сучасного інформаційного забезпечення економічного аналізу є те, що введення інформації, необхідної для аналізу, з паперових документів практично не застосовується, а використовуються автоматизовані банки даних підприємства. Глобалізація електронної форми накопичення, передачі та використання інформації, інтернаціоналізація ділової активності, посилення динамічності господарської діяльності і всіх сторін суспільного життя - все це закономірно визначає особливу значимість інформаційної інфраструктури системи управління підприємством.

Основу інформаційної системи підприємства складають потоки облікової інформації. Інформаційні облікові потоки уявляють собою цілеспрямований рух облікової інформації від джерел до носіїв інформаційних потреб. Від ефективності організації руху облікової інформації залежить швидкість реагування системи аналітичного забезпечення управління підприємством на інформаційні запити управлінського персоналу.

Достовірні джерела інформації є необхідною умовою об'єктивності та високої якості виконання аналітичних завдань, оскільки вони забезпечують доказову силу висновків. Зростання в сучасних умовах ролі інформації і знань як чинників виробництва зумовлює необхідність дослідження інформаційних облікових потоків в економічних системах та потребує вибору оптимальних аналітичних номенклатур з метою прийняття ефективних управлінських рішень та успішного ведення бізнесу.

Важливість інформаційного забезпечення обліку як системи управління відзначається багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, серед них – М. В. Кужельний, Ф. Ф. Бутинець, В. В. Сопко, М. С. Пушкар, М. А. Леонтьєва, О. М. Кашаєва. Питання інформаційних потоків у системі бухгалтерського обліку розглянуті у працях С.Ф. Голова, М.Ф. Кропивко, В.Г. Лінника, П.Я.Хомина та інших. Загалом дослідниками визнано, що інформаційний аспект управління підприємством пов'язаний з документуванням даних первинного обліку, даних поточного обліку та даних підсумкового обліку у формі фінансової звітності.

Проблеми інформаційного забезпечення економічного аналізу господарської діяльності підприємства розкрито у працях І.Д. Лазаришиної, Є.В. Мниха, Г.В. Савицької, М.Г. Чумаченка та інших. Водночас у сучасних умовах інформатизації суспільних та економічних відносин проблеми вибору аналітичних номенклатур при підготовці управлінських рішень на підприємствах потребують подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показав, що для оцінки ефективності системи бухгалтерського обліку як системи інформаційного типу науковці пропонують використовувати ряд індикаторів, зокрема, А. Ніколеоу (А. Nicolaou) – показники, які характеризують рівень задоволення користувачів якістю інформації, а саме: зміст інформації, що надається користувачам, точність, форма представлення, легкість використання, вчасність [1, с. 95], Л. Гордон (L. Gordon) та Д. Міллер (D. Miller) – показники, які характеризують обсяг нефінансової інформації, та інформації про зовнішнє середовище, яка генерується даною системою, частота звітності та адаптивність до потреб структурних підрозділів [2].

У статті О.А. Лаговської [3] доведено доцільність розгляду бухгалтерського обліку як системи організаційних комунікацій облікового типу (облікових комунікацій), які визначено як процес обміну обліковою інформацією між елементами системи управління різного ієрархічного рівня (внутрішні комунікації) та між системами зовнішнього середовища (зовнішні комунікації). При цьому доведено доцільність побудови комунікаційної облікової мережі за типом «колесо», в якій система бухгалтерського обліку виступає реципієнтом та центральним комутатором повідомлень, завдяки чому

забезпечується усунення дублювання та викривлення інформації внаслідок комплексного одновекторного спрямування інформаційних потоків відносно системи бухгалтерського обліку.

Розглядаючи сучасний економічний аналіз як забезпечуючу підсистему управління та менеджменту, відомий вітчизняний аналітик проф. Є.В. Мних пропонує створити найраціональніше інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень на основі модульної кластеризації показників визнання та оцінки активів [4, с.174].

Розкриття поняття інформації як засобу і предмета управління сучасним бізнесом здійснено у статті О.В. Проскуровича [5], в якій виокремлено специфічні властивості інформації з одночасним урахуванням статистичного, семантичного та прагматичного підходів до її розуміння.

Механізми використання інформації у процесі здійснення економічного аналізу діяльності підприємства в умовах економіки знань досліджено у праці Т. Паневник [6], в якій інформація розглядається як предмет, засіб та продукт економічного аналізу, а навички, досвід та уміння персоналу трактуються як ресурси, що забезпечують синергетичний ефект у процесі інформаційного обміну на підприємстві.

Узагальнюючи результати досліджень попередників, підкреслимо, що загалом ефективність функціонування суб'єктів господарювання в значній мірі залежить від ефективності системи управління, на рівень якої впливають якісні параметри інформаційних зв'язків між підсистемами управління.

Слід відмітити, що інформація є абстрактним поняттям, яке має різні значення залежно від контексту. Згідно Закону України «Про інформацію», під інформацією розуміються будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді для їх передавання у часі та просторі [7]. В державних стандартах України ДСТУ 2392-94 «Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення» записано: інформація — знання, що розглядаються в аспекті комунікації [8, с.8]. А в ДСТУ 2938-94 «Системи оброблення інформації. Основні поняття. Терміни та визначення» щодо процесу оброблення даних конкретизується: інформація — будь-які знання про предмети, факти, поняття і т. ін. проблемної сфери, якими обмінюються користувачі системи оброблення даних [9, с. 3]. Як видно із законодавчих документів, поняття інформації трактується двозначно: і як дані, і як знання.

Енциклопедична література з основ інформаційної діяльності надає таке визначення поняття «інформація» — це відомості про факти, події, явища, процеси, які розглядаються в аспекті їх передавання у просторі та часі, незалежно від фізичної форми їх надання, використовуваних з метою збереження або отримання знання, прийняття рішення, забезпечення функціонування суспільства. Інформація є основою для прийняття будь-якого управлінського, комерційного, науково-технічного рішення [10, с. 17].

Варто зауважити, що основою для прийняття рішення може бути тільки інформація, яка має цінність для свого одержувача. У рамках семіотики (теорії знакових систем) напрям дослідження інформаційних потоків, який вивчає

вплив даних на поведінку їх одержувача, а конкретніше відношення між даними та їх одержувачами на предмет цінності даних, отримав назву «прагматика». На сьогоднішній день існує проблема формування в обліковій інформаційній системі тих показників, які є цінними для аналізу при прийнятті управлінських рішень.

У сучасному суспільстві існує складна мережа взаємовідносин між підприємством, з одного боку, та зовнішнім середовищем, з іншого, при цьому всередині підприємства формується найскладніша мережа взаємовідносин та взаємозв'язків, інформація про які потребує відображення в системі бухгалтерського обліку. Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [11], бухгалтерський облік є процесом виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень. Цим Законом також встановлено, що бухгалтерський облік на підприємстві ведеться безперервно з дня реєстрації підприємства до його ліквідації. Таким чином, виходячи з цього тлумачення, гіпотетично можна передбачити, що основу облікової системи будь-якого підприємства складають безперервні потоки різноманітної зареєстрованої інформації.

Безперервні інформаційні облікові потоки повинні відповідати якісним вимогам: вони повинні розкривати реальний стан об'єкту управління; вчасно генерувати інформацію про стан об'єкту; структура інформаційного облікового потоку повинна корелювати з цінністю інформації; потік облікових повідомлень має здійснюватися згідно принципів дотримання економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Отже, для відповідності означеним вимогам, а також для швидкого реагування системи аналітичного забезпечення управління підприємством на інформаційні запити управлінського персоналу, інформаційні облікові потоки пропонується класифікувати:

- 1) за організаційними взаємозв'язками: горизонтальні та вертикальні;
- 2) за місцем проходження: зовнішні і внутрішні;
- 3) за напрямком руху: вхідні і вихідні.

Саме такі види інформаційних облікових потоків необхідно враховувати при розробці аналітичних номенклатур з метою розкриття внутрішніх закономірностей розвитку господарської діяльності підприємства. Загалом під поняттям «номенклатура» розуміється систематизований перелік, список назв предметів, об'єктів, осіб, що складаються у певному порядку з метою реєстрації даних або надання знань про певні об'єкти. Зауважимо, що предметом праці в аналітичних дослідженнях економічних процесів на підприємствах є інформація про діяльність суб'єкта господарювання. Тому під поняттям аналітичної номенклатури господарської діяльності пропонується розуміти перелік аналітичних показників, що реєструють кількісні дані про минулі господарські події та надають знання про аспекти процесу організації облікових комунікацій на підприємстві.

Необхідно підкреслити, що повнота аналізу господарської діяльності залежить насамперед від використовуваних в аналітичному процесі показників. При цьому ступінь деталізації аналітичних номенклатур при їх виборі завжди визначатиметься потребами майбутнього управлінського рішення та змістом аналітичного завдання.

Під час вибору аналітичних номенклатур потрібна ретельна перевірка та оцінка їх з погляду корисності у трьох аспектах: синтактичному, семантичному і прагматичному. Оцінка аналітичних номенклатур у синтактичному аспекті має на меті надати показникам однорідності, оскільки вони пов'язані зі знаковою системою; змістова характеристика показників можлива тільки на підставі семантичної оцінки; а практичну корисність показника для вирішення поставленої мети неможливо довести без прагматичної його оцінки [12, с.154].

До одного з перспективних напрямків створення інформаційно-аналітичного забезпечення сучасного менеджменту відносять модульну кластеризацію. Для цього абсолютні натуральні чи вартісні показники визнання і оцінки закладаються в алгоритм певного інформаційно-аналітичного модуля. З цих модулів і даних визнання та оцінки кластеризується інформація, необхідна і достатня для прийняття управлінських рішень [4, с.184].

Зауважимо, що задача кластеризації даних є важливим елементом загальної проблеми обробки даних, для розв'язання якої існує безліч підходів і алгоритмів: від суто інтуїтивних і евристичних до строго математичних. Пропонуємо до вибору аналітичних номенклатур при підготовці управлінських рішень на промислових підприємствах підійти з позиції кластеризації документів, що рухаються в системі бухгалтерського обліку, як доказів (*лат. Documentum* - доказ) господарських фактів. Адже пошук документів є однією з найуживаніших операцій оброблення інформації. Якщо пошук документів буде не досить ефективним, то й загальні процедури оброблення інформації, представлені у вигляді документів, не будуть ефективними.

Кластеризація документів є одним із завдань інформаційного пошуку. Метою кластеризації документів є автоматичне виявлення груп семантично схожих документів серед заданої фіксованої безлічі документів. Кластеризація документів може здійснюватися двома основними способами, зокрема за допомогою ієрархічних та ітераційних процедур. Ієрархічні процедури – послідовні дії щодо формування кластерів різного рангу, підпорядкованих між собою за чітко встановленою ієрархією. Ітераційні процедури полягають в утворенні з первинних даних однорівневих (одного рангу) ієрархічно не підпорядкованих між собою кластерів.

Слід відмітити, що комунікаційні процеси між підсистемами управління підприємством передбачають розробку як вертикальних, так і горизонтальних взаємозв'язків між обліковою системою та компонентами реципієнта, який при зворотному напрямі руху інформації відносно облікової системи стає комутатором. Кластеризація документів дозволить інтегрувати процеси обробки економічних даних як за вертикаллю, так і за горизонталлю управління суб'єктом господарювання, а також усуне багатоканальність передачі

інформації, дублювання звітності перед різними суб'єктами запиту, сигнал від яких надходить з різних ієрархічних рівнів.

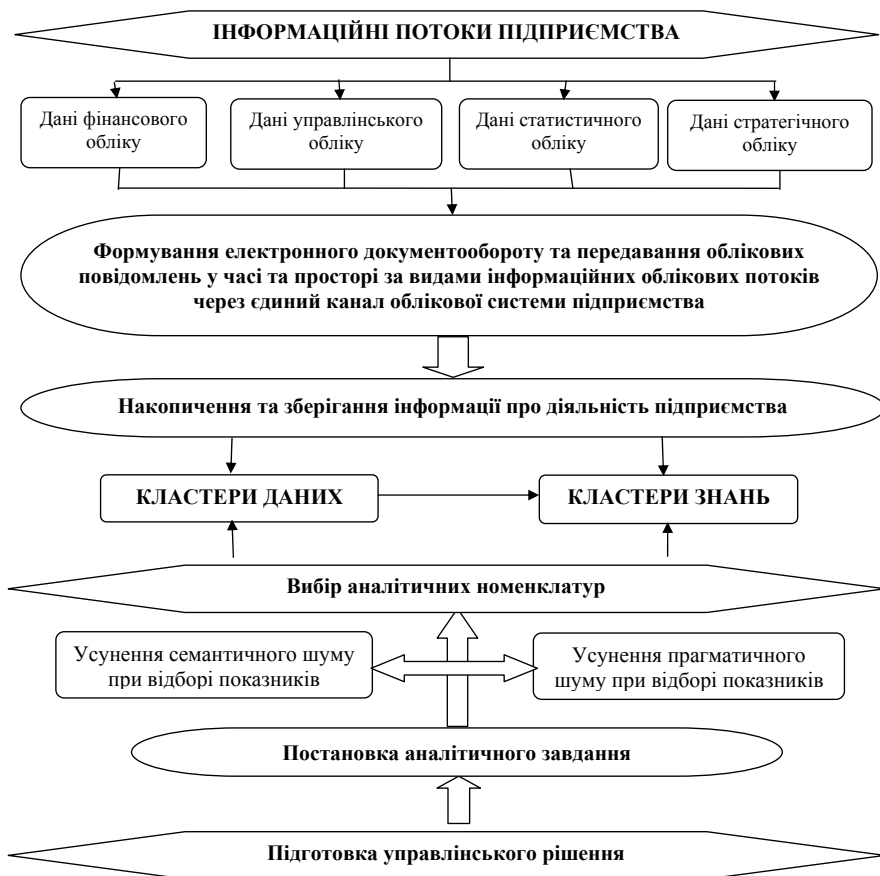

Рис.1. Формування аналітичної інформації для підготовки управлінських рішень в сучасній обліковій системі підприємства (авторська розробка)

При цьому комплексне одновекторне спрямування інформаційних потоків через єдиний канал - систему електронного документообороту підприємства забезпечить одноразову передачу інформації в кластери даних та кластери знань для її зберігання, забезпечуючи таким чином можливість зворотного зв'язку між керуючою (комутатором) та керованою (реципієнтом) підсистемами управління підприємством для вибору змістовних (семантична оцінка) та корисних (прагматична оцінка) аналітичних номенклатур при підготовці рішень. Така інтеграція інформаційних облікових потоків

забезпечить по-перше, отримання інформації відповідного рівня цінності для забезпечення управлінських запитів; по-друге, інтеграцію між субординуючими (вертикальні зв'язки) та координуючими (горизонтальні зв'язки) рівнями.

Враховуючи комп'ютеризацію сучасного інформаційного бізнес-середовища, процес вибору аналітичних номенклатур при підготовці управлінських рішень на основі задокументованих інформаційних облікових потоків підприємства пропонується узагальнити таким чином (рис.1).

Наприкінці варто зазначити, що загалом до базових принципів створення сучасного інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління підприємством відносять:

- ✓ повнота та достовірність;
- ✓ своєчасність формування інформаційно-аналітичної бази для якісної реалізації функцій менеджменту;
- ✓ цільова спрямованість і практична корисність;
- ✓ доступність і однозначність у трактуванні економічних понять, категорій, явищ та процесів;
- ✓ доказовість і глибока аргументація.

Реалізувати ці базові принципи в системі управління підприємством дозволяють лише інформаційні потоки облікових даних та накопичені знання, якими обмінюються користувачі системи оброблення даних.

Узагальнюючи все вище наведене, підкреслимо, що у сучасних умовах господарювання взаємодія об'єкта і суб'єкта управління промисловим підприємством - це, перш за все, інформаційна взаємодія. В цьому контексті кластери облікових даних підприємства пропонується вважати тим об'єктом інформаційної взаємодії, котрий виступає семантичною інформаційною моделлю предметної області аналізу господарської діяльності, що призначена для тимчасового збереження кількісно-довідкових фактів, які є результатом спілкування системи управління із зовнішнім середовищем.

Кластери знань в аналітичному забезпеченні управління суб'єктами господарювання пропонується розглядати як об'єкт інформаційної взаємодії, котрий виступає прагматичною інформаційною моделлю предметної області аналізу господарської діяльності, що містить якісні відомості про властивості, закономірності процесів та явищ у бізнес-середовищі, а також включає нагромаджені правила інформаційної культури використання цих відомостей у внутрішньому середовищі при розв'язанні проблемних ситуацій та при прийнятті нових рішень.

Отже, в сучасних умовах господарювання вибір аналітичних номенклатур при підготовці управлінських рішень на промислових підприємствах пропонується здійснювати через кластеризацію документів, згрупованих як підмножини результатів семантичного та прагматичного сприйняття облікових повідомлень, що забезпечить фізичне поєднання зберігання кількісних даних та якісних знань за всіма видами інформаційних облікових потоків для прискорення виконання складних аналітичних завдань.

Література до розділу 3.13

1. Nicolaou A.A. Contingency Model of Perceived Effectiveness of Accounting Information System: Organizational coordination and control effects / Nicolaou A.A // International Journal of Accounting Information Systems. – 2000. – № 1. – p. 191–105.
2. Gordon, LA & Miller D.A Contingency Framework for the Design of Accounting Information Systems / Gordon, LA & Miller, D. // Accounting, Organizations and Society. – 1976. – vol. 1, no. 1. – pp. 59-69.
3. Лаговська О.А. Організаційні комунікації в системі управління: обліковий контекст [Текст] / О.А.Лаговська // Міжнародний збірник наукових праць. – 2011. – Вип.3(21). – с.222-232.
4. Мних Є.В. Економічний аналіз: підручник [Текст] / Є.В.Мних. – К.: Знання, 2011. – 630 с.
5. Проскурович О.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення процесу прийняття рішень в системі управління [Текст] / О.В.Проскурович // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. - № 2. - Т.3. – С.178-184.
6. Паневник Т. Інформація як фактор забезпечення ефективності економічного аналізу [Текст] / Т.Паневник // Економічний аналіз. – 2010. – Вип.6. – С.473-475.
7. Закон України «Про інформацію» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; Закон від 02.10.1992 № 2657-XII. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
8. ДСТУ 2392-94. Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення [Текст] / Держкомстат України. – Офіц. вид. – К. : Держкомстат України, 1994. – 53 с.
9. ДСТУ 2938-94. Системи оброблення інформації. Основні поняття. Терміни та визначення [Текст] / Держкомстат України. – Офіц. вид. – К. : Держкомстат України, 1994. – 23 с.
10. Толковый словарь по основам информационной деятельности. – К. : УкрИНТЭИ, 1995. – 252 с.
11. Закон України «[Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14)» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; Закон від 16.07.1999 № 996-XIV. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
12. Сопко В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу: підручник [Текст] / В.В.Сопко, В.П.Завгородній. – К.: КНЕУ, 2000. – 260 с.

3.14. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ СОБІВАРТОСТІ БАНКІВСЬКИХ ПРОДУКТІВ

Криклій О.А.

кандидат економічних наук, доцент

Павленко Л.Д.

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», м. Суми

На даному етапі функціонування банківської системи України банки концентрують свою увагу не на розширенні діяльності, а на ефективному управлінні наявними фінансовими, матеріальними та трудовими ресурсами. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває оцінка ефективності їх використання, в основі якої – оцінка собівартості. Це пояснюється тим, що, відображаючи рівень витрат на виготовлення та реалізацію банківських продуктів, собівартість комплексно характеризує ступінь використання всіх